

Åtalsanmälan enligt etikprövningslagen

Överklagandenämndens beslut

Överklagandenämnden för etikprövning anmäler med stöd av 35 § tredje stycket lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) ärendet till Åklagarmyndigheten.

Bakgrund

Anmälan

Överklagandenämnden mottog den 4 mars 2022 en anonym anmälan om tillsyn avseende forskningen bakom artikeln "Assessment protocol and effects of two dynamic light patterns on human well-being and performance in a simulated and operational office environment". Artikeln accepterades i Journal of Environmental Psychology den 6 mars 2020. Ansvarig forskare är [REDACTED] vid Jönköping universitet. Enligt anmälaren saknas etikprövningstillstånd för forskningen. Forskningen omfattade metoder som antas påverka forskningspersonerna både fysiskt och psykiskt och känsliga personuppgifter hanterades inom projektet. Vidare påtalades att de studenter som deltagit i forskningen inte verkar ha medverkat frivilligt eller fått ge sitt samtycke. Anmälaren påpekar även att studenterna har varit i beroendeställning.

Forskningsprojektets genomförande

Studien genomfördes under januari till mars 2018. Syftet med forskningsprojektet var att studera belysningsmönsters effekt på bl.a. studiedeltagarnas välmående, sömn och prestation. Studien utfördes på ett simulerat labbkontor med 20 studenter och med 21 anställda vid ett företagskontor. Deltagarna fick besvara frågeformulär om bl.a. vardagsrutiner, mående på arbetet, alkoholvanor och sömn inkl. uppgift om intag av eventuell sömnmedicin. Alla deltagare fick en unik ID-kod och de lämnade skriftligt samtycke för deltagande och datainsamling.

Yttrande från forskare

Överklagandenämnden kontaktade ansvarig forskare för att efterfråga om etikprövningstillstånd fanns för forskningen. I svar till nämnden uppgav forskaren att tillstånd inte hade sökts pga. att forskningen inte bedömdes påverka deltagarnas personliga val. [REDACTED] har inte ansökt om etiskt tillstånd i andra länder där [REDACTED] utfört jämförbara studier. [REDACTED] anförde vidare att studien utfördes före ändringarna i etikprövningslagen 2019 och

Postadress

Överklagandenämnden för etikprövning
c/o Vetenskapsrådet
Box 1035
101 38 Stockholm

Besöksadress

Hanterverkargatan 11 B

Telefon

08-546 77 610 vx

E-post

kansli@onep.se
Webbplats
www.onep.se

implementeringen av GDPR. För studier som hon har utfört efter 2019 har etikprövningstillstånd sökts.

Forskaren redogjorde vidare för datainsamlingen och anförde bl.a. följande. Namn och e-postadress samlades in för att kunna kontakta deltagarna. Deltagarna fick en ID-kod som de skulle använda när de besvarade frågeformulären. Endast två forskare hade tillgång till kopplingen mellan ID-koden och namnet på deltagarna som studerades på företagskontoret.

Gällande rätt

Överklagandenämnden för etikprövning har tillsyn över att etikprövningslagen (2003:460) efterlevs. Nämnden är skyldig att göra en åtalsanmälan om det finns skäligen misstanke om straffbelagd överträdelse av etikprövningslagen (35 § tredje stycket).

Enligt 3 § 1 etikprövningslagen ska lagen tillämpas på forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter enligt artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning, vilket bl.a. är personuppgifter om hälsa. Enligt artikel 4.1 i EU:s dataskyddsförordning utgör personuppgifter varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person, varvid en identifierbar fysisk person är en person som direkt eller indirekt kan identifieras, t.ex. med en kodnyckel.

Enligt den tidigare gällande personuppgiftslagen (1998:204, upphävd 25 maj 2018) definierades personuppgifter som all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet (3 §). Känsliga personuppgifter var sådana uppgifter som rör hälsa (13 §). Känsliga personuppgifter fick endast behandlas för forskningsändamål om behandlingen godkänts enligt etikprövningslagen (19 §).

Enligt 4 § 2 etikprövningslagen ska lagen tillämpas på forskning som utförs enligt en metod som syftar till att påverka forskningspersonen fysiskt eller psykiskt.

Enligt 6 § första stycket etikprövningslagen får forskning som omfattas av 3–4 §§ endast utföras om den har godkänts vid etikprövning. Forskningen får bara innefatta behandling av känsliga personuppgifter om behandlingen har godkänts vid etikprövningen.

Enligt 23 § etikprövningslagen ska ansökan om etikprövning av forskning göras av forskningshuvudmannen. Interna delegationsordningar avgör vem som företräder huvudmannen i sådana frågor (prop. 2002/03:50 s. 202).

Skäl för beslutet

Syftet med etikprövningslagen är att skydda den enskilda människan och värna om respekten för människovärdet vid forskning.

Av utredningen i ärendet framgår att syftet med projektet var att studera skilda belysningsmönsters effekt på forskningspersonerna i olika hänseenden. Det har framkommit att bland de uppgifter som i det avseendet samlats in från dessa personer ingår uppgifter om intag av sömnmedicin. Eftersom således en uppgift om hälsa har samlats in och en kodnyckel finns sparad som två forskare haft tillgång till, finner Överklagandenämnden att känsliga personuppgifter har samlats in för forskningsprojektet. Mot den bakgrunden är forskningen tillståndspliktig enligt i vart fall 3 § 1 och 6 § etikprövningslagen. Enligt Överklagandenämndens bedömning har forskning alltså utförts utan etikprövningstillstånd. Överklagandenämnden har därför en skyldighet att anmäla ärendet till åtal.

Överklagandenämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Detta beslut har fattats av Carina Gunnarsson, Yvonne Lundberg Giwercman, Kjell Asplund, Ingemar Engström, Johan Fritzell, Bengt Gustafsson och Lena Näslund. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättarna Christina Eintrei och Birgitta Hübinette samt kanslichefen Jörgen Svidén, administrativa sekreteraren Katarina Gate Lundgren och juristerna Amelie Metz (föredragande) och Johanna Sjöcrona deltagit.

På Överklagandenämndens vägnar

Carina Gunnarsson
Ordförande

Sändlista

Åklagarmyndigheten

Ansvarig forskare

Jönköpings universitet